

Oponentský posudek na práci

JUDr. Jiřího Hlaváčka

Udržitelnost života prostředí Afriky v kontextu globálních snah o udržitelný rozvoj (se zaměřením na „dobré vládnutí“)

Disertační práce JUDr. Jiřího Hlaváčka má 351 stran, včetně čtyř obrázků, šesti schémat, 13 tabulek a dvou rozsáhlých příloh. Práce dvojnásobně až trojnásobně překračuje rozsah, který je obvykle na disertační práci požadován, nicméně v tomto případě to není na škodu, protože autor zúročil své dlouholeté zkušenosti z oblasti, která je mu blízká a které se věnuje – rozvoj a životní prostředí v Africe.

Po formální stránce práce obsahuje velké množství překlepů, až mám dojem, že mi byla doručena verze před posledními úpravami.

Po obsahové stránce práci považuji za výbornou. Autor si vytýčil za cíl analyzovat problémy vývoje afrických zemí na počátku 21. století a přispět ke zlepšenému chápání možností aplikace koncepce udržitelného rozvoje v podmínkách afrického kontinentu. To se mu dle mého názoru podařilo velmi dobře. Důvodem je jednak enormní množství zpracované podkladové literatury – jen její seznam představuje 17 stran. Dále je to využití mnohaletých zkušeností ve státní správě (Ministerstvo životního prostředí) i v mezinárodních organizacích. Úspěšně se tak vyhnul nebezpečí naivního pohledu na realitu života v Africe, nebo na druhou stranu příliš kritického pohledu na perspektivy rozvoje afrických zemí.

Pokud vím, česká afrikanistika v posledních letech (poté, co byl tento studijní obor zrušen na Univerzitě Karlově) strádá a možná tato práce by mohla být dobrým impulzem k jejímu obnovení a oživení. Přimlouvám se za to, aby práce byla „přetavena“ v odbornou monografii, své uplatnění by určitě našla přinejmenším jako studijní materiál na vysokých školách.

K obsahu žádné připomínky nemám, nenašel jsem nic, s čím bych výrazně nesouhlasil, nebo kde by byla zjevná chyba. Uvedu jen několik drobných připomínek a námětů, z nichž některé třeba mohou zaznít při diskusi. Nicméně omezím se jen na výběr ze svých poznámek, protože při autorově rozsahu práce by soupis všech poznámek a námětů posudek neúměrně prodloužil.

- Doporučoval bych používat první osobu jednotného čísla, nikoliv množného čísla, protože autor je jen jeden, který „jde s kůží na trh“.
- Oceňuji, že autor byl schopen do práce zakomponovat i výstupy z konference Rio+20, která se uskutečnila ve druhé polovině června 2012.
- Na str. 13 cituje autor „klasickou“ definici udržitelného rozvoje (Brundtlandová), která však má jednu zásadní vadu – ani se nepokouší definovat lidské potřeby, případně oprávněné lidské potřeby a nedá se s ní vlastně nesouhlasit (na uspokojování potřeb se asi shodneme všichni, ale nic se tím neřeší).
- Práce je metodicky založena na analýze a metanalýze textů, ale je dobré, že autor měl možnost a dal si tu práci připravit i vlastní dotazník, na který reagovalo 129 respondentů z afrických zemí (prázdný dotazník možná mohl být pro informaci přiložen v příloze).
- Na str. 17 dole autor uvádí „věda o udržitelném rozvoji...“. Je otázka, jestli je udržitelný rozvoj vědou. To nemyslím nijak pejorativně, ale spíše jde o přístup někde na pomezí „science & art“.

- Na str. 23 autor hodnotí výstupy vlastního dotazníku – chápání pojmů udržitelný rozvoj a udržitelnost životního prostředí. Bylo by zajímavé (ne však v rámci této práce) udělat sondu, jak by dopadli respondenti v České republice. (Kolegovi tvrdil poslanec slovenského parlamentu, že vzestup globální teploty v rámci klimatických změn o několik stupňů se nás nijak nedotkne, na pováženou by byl vzestup tak o dvacet stupňů.) U odpovědi na tuto otázku také, domnívám se, hrozí nebezpečí autostylizace, ale bylo by asi nereálné vymýšlet a žádat odpovědi na nějaké „kontrolní“ otázky.
- U tabulky 3 na str. 25 mi není jasné, jestli autor uvádí chápání pojmu udržitelný rozvoj respondenty, nebo uvádí názor respondentů, jak jejich společnost (země) chápe pojem udržitelný rozvoj.
- Na str. 28 mám pocit, že u Léopolda Sédara Senghora jde o rozpor: východiskem jeho politické filozofie je nadvláda emocí nad racionalitou, ale pro vývoj afrických zemí zároveň doporučuje „africký socialismus“ v duchu „více inženýrů než filozofů, více ekonomů než básníků“.
- Na str. 43 a 44 mi přijde trochu naivní názor W. Maathai, jak udržitelná byla africká společnost před příchodem kolonizátorů a moderní doby.
- Na str. 53 autor zmiňuje základní problémy a překážky udržitelného rozvoje, ale vynechává environmentální problémy. Víím, že jsou později diskutovány samostatně, nicméně zde to působí tak, jako by je za důležité nepovažoval.
- Na str. 65 jsou zmíněny důsledky chaosu v Somálsku. Možná zde mohla být dána do souvislosti i nepodařená a rozporuplná operace „Obnovená naděje“, kdy prezident Clinton po zavraždění svých 18 vojáků stáhl americké jednotky domů. To je asi jedním z klíčových momentů, proč následně došlo k takovým ztrátám na životech, k takové migraci a škodám, jaké uvádí autor.
- Na str. 78 i jinde autor diskutuje některé rozvojové teorie. Myslím, že mohl být vzpomenut i tzv. kulturologický determinismus a případně teorie vlivu geografických a environmentálních faktorů na rozvoj.
- Za samostatnou práci by asi stálo vyhodnocení přístupu představitelů některých rozvojových zemí, který autor nastiňuje na str. 79, kde zmiňuje, že Nigérie si vytýčila za cíl zařadit se do roku 2020 mezi dvacet hospodářsky nejvyspělejších zemí světa. Zjednodušeně řečeno – neodpovídá-li přání realitě, tím hůře pro realitu.
- Z práce autora také opakovaně vystupuje závislost afrických zemí na zahraniční rozvojové pomoci, kdy tato „nárokovost“ na peníze donorů je brána jako samozřejmost. Např. ambiciózní NEPAD od počátku počítal s prakticky úplným finančním krytím ze strany západních donorů. To jistě není „dlouhodobě udržitelný“ přístup a zasloužil by si samostatnou studii.
- Za inspirativní považuji pro mne novou informaci o kompozitním Ibrahimově indexu afrického vládnutí (str. 104). Kdyby mohl být uveden do našeho prostředí např. formou článku v nějakém odborném časopise, bylo by to dobré.
- Na str. 109 nahoře je překvapující informace (od konsorcia nevládních organizací), že PRSPs prakticky znamenají pokračování v principech washingtonského konsensu. Jaký je názor autora, protože toto konstatování se mi moc nezdá?
- Na str. 117 je uvedeno, že schéma č. 1 je na straně 118, je však na str. 121. Podobně na str. 157 se uvádí, že schéma 3 je na straně 153, ve skutečnosti je to strana 158. Také schéma č. 6 by mělo být na str. 172, ve skutečnosti je to strana 173.
- Na str. 129 autor uvádí, že „demokratizační procesy arabského jara v severní Africe v současné době podstatně přispívají ke zhoršování celé řady celoafriických makroekonomických ukazatelů. Proč tomu tak je, resp. jakým způsobem se tak děje?

- Na str. 139 a dále považuji za velmi zajímavou kapitolu 7.4. o původních, resp. tradičních znalostech pro rozvoj. Opět to považuji za dobrý námět pro samostatnou studii, která by možná mohla napomoci oživení české afrikanistiky.
- Na str. 141 hodně pochybuji o tvrzení E. R. Carra, že „výzkum dostatečně prokázal... že původní obyvatelé se dožívali vysokého věku“. Někteří možná, ale očekávaná délka života byla, pokud vím, někde kolem 40 – 45 let.
- Za velmi přínosnou (a jistě také pracnou při sestavování) považuji tabulku č. 12 na str. 162 a dále.
- Na str. 180 uprostřed je uvedeno, že MŽP Mosambiku mělo k dispozici pouze 0,44% státního rozpočtu, což je okolo 0,9% HDP. HDP by přece vždy mělo být větší, než státní rozpočet. Nebo je v případě Mosambiku zahraniční pomoc tak masivní, že dojde k tomuto zkreslení?
- Výstižně, ale tristně vyznívá odstavec na konci str. 180 a začátku str. 181 – s naprostou samozřejmostí se očekává, že prakticky vše zaplatí zahraniční donoři, což dlouhodobě k sebedůvěře, sebeúctě a tím i prosperitě recipientů pomoci nemůže vést.
- Na str. 184 v prvním odstavci nahoře je uvedeno, že celý africký kontinent dosahuje výši HDP srovnatelnou s Korejskou republikou. To se mi nezdá, není to myšleno bez Jihoafrické republiky?
- Větší pozornost by si zasloužily dva možná klíčové problémy pro budoucnost subsaharské Afriky – role Číny a také tzv. „land grab“. Oba jevy autor krátce zmiňuje a diskutuje a je mi jasné, že nemohl rozsah své práce neúměrně natahovat. Takže je to snad námět pro další dizertační práci někoho jiného. Stejně tak mi přijde klíčová otázka formulovaná autorem na str. 190: „Hlavní otázkou zůstává, zda Čína, Indie a další noví partneři nabízejí alternativu k dosavadním západním modelům rozvoje.“
- „Zdrcující“ mi přijde informace na str. 199, že soudánská ústřední vláda pronajala 1,5 mil. ha půdy na 99 let zahraničním investorům, přitom je tato země největším příjemcem zahraniční pomoci a 5,6 mil. obyvatel je závislých na potravinové pomoci. Jak reagovat na tyto zločinecké režimy, chráněné státní suverenitou (podobný případ je Severní Korea)?
- Výborné mi přijde zařazení kapitoly 10 – případové studie. Opět - zasloužila by si větší rozsah, i když v rámci této práce už to nebylo možné. Stejně tak kromě zařazených pěti zemí považuji za velmi zajímavý a snad i nadějný vývoj ve Rwandě, která by se snad mohla v budoucnu stát tak dlouho očekávanou „success story“, i když vím, že takových kandidátů už bylo více a nikdy to příliš nevyšlo.

Vzhledem k výše uvedenému doporučuji disertační práci JUDr. Jiřího Hlaváčka k obhajobě a pokud se má v posudku uvádět i návrh klasifikace před obhajobou, pak navrhuji známku „výborně“.

V Olomouci, 21. srpna 2012

doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.